

UOT 94 (479.24)

**QACARLAR İRANI İLƏ AZƏRBAYCAN XALQ CÜMHURİYYƏTİ
ARASINDA DİPLOMATİK MÜNASİBƏTLƏRİN
QURULMASI TARİXİNDƏN****Sevinc C.MƏMMƏDOVA***

Məqalə Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti (AXC) ilə Qacarlar İranı arasında diplomatik münasibətlərin qurulması tarixinə həsr olunub. Öz müstəqilliyini elan etdiyi ilk gündən AXC-nin qarşısında duran əsas vəzifələrdən biri dünya dövlətləri tərəfindən müstəqilliyinin tanınmasına nail olmaq idi. Bu məsələdə qonşu dövlətlərlə, o cümlədən Qacar İranı ilə siyasi diplomatik əlaqələr qurulmasına xüsusi əhəmiyyət verilirdi. Lakin İran Cənubi Qafqazda Azərbaycan adında dövlətin yaranmasına etirazını bildirdi. Məqalədə AXC-nin elan edildiyi gündən süqutuna qədərki dövrə qədər İran ilə siyasi münasibətləri tədqiq olunub.

Açar sözlər: Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti, Qacarlar İranı, diplomatik münasibətlər, Dostluq Müqaviləsi

Giriş. Müstəqilliyimizi bərpa etdikdən sonra Azərbaycan tarixçiliyində tədqiq edilən əhəmiyyətli mövzulardan biri Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin (AXC) (1918-1920) tarixidir. AXC tarixinin öyrənilməsi həm elmi, həm də siyasi baxımdan böyük əhəmiyyət kəsb edir. Xüsusilə, həmin illərdə ölkədə baş verən ictimai-siyasi hadisələr və onların Azərbaycan dövlətinin daxili və xarici siyasətinə təsirinin tədqiqi çox əhəmiyyətlidir. AXC-nin xarici siyasətini araşdırarkən diqqəti çəkən əsas məqamlardan biri iki qonşu dövlət, AXC ilə İran arasındakı siyasi münasibətlərdir. Qeyd olunan problem Azərbaycan və İran tarixçilərinin əsərlərində ayrı-ayrılıqda öyrənilmişdir.

Azərbaycanda AXC-İran siyasi münasibətlərinin tədqiqi sahəsində tarixçilərdən N.Nəsibzadənin, S.Tohidi-Rüstəmovanın, E.Mədətlinin, V.Mustafayevin və başqalarının dəyərli elmi əsərləri mövcuddur. Bu alimlər məsələyə daha obyektiv cəhətdən yanaşmış və İranın hər zaman qərəzli mövqedə olduğunu mühüm dəlillərlə sübut etmişlər. Azərbaycandan fərqli olaraq İran tarixçiləri öz tədqiqatlarında AXC-İran siyasi münasibətlərində məsələlərə fərqli yanaşaraq təhrifə yol verirlər. Buna Kave Bəyat, İrac Zouği, İnayətullah Rza və

* AMEA akad. Z.M.Bünyadov adına Şərqsünaslıq İnstitutunun “İran tarixi və iqtisadiyyatı” şöbəsinin elmi işçisi; sevinc.mammedova81@gmail.com;
ORCID ID: 0000-0002-4562-6790

digər İran müəlliflərinin əsərlərində rast gəlmək olur.

1918-ci il mayın 28-də Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin yaranması ilə Şərqdə ilk parlamentli, demokratik və müstəqil dövlət yarandı. AXC-nin xarici siyasət strategiyasında müəyyən etdiyi 4 əsas prinsiplərindən biri məhz İran və Osmanlı dövlətləri ilə siyasi, iqtisadi və mədəni münasibətlərin qurulması idi. Osmanlı dövlətindən fərqli olaraq İran bir sıra səbəblərdən AXC-nin müstəqilliyini müsbət qarşılamayıb etirazını bildirdi.

Bu dövrdə İranda siyasi vəziyyət sabit deyildi. 1917-ci ildə Rusiyada baş vermiş Fevral inqilabından sonra Rusiyanın bu ölkədəki dayaqlarının zəiflədiyi bir şəraitdə İran ya Böyük Britaniyanın tam müstəmləkəsinə çevrilmək, ya da öz müstəqilliyini bərpa etmək mərhələsində idi. Lakin Rusiyada cərəyan edən hadisələr İranda bir sıra siyasi, sosial hərəkətlərə təkan verdiyindən, İran hakim dairələri Böyük Britaniyanın ağalığından xilas olmaq yolunu deyil, əksinə onun himayəsinə sığınmaq yolunu seçdi.

Belə çətin siyasi şəraitdə Rusiya imperiyasının cənubunda İranı Rusiya ilə bilavasitə fiziki təmasdan ayıran və eyni zamanda gələcəkdə bufer rolunu oynayacaq yeni dövlətin meydana gəlməsi İranın xeyrinə olsa da, İran hakimiyyəti əks mövqe göstərərək AXC-nin yaranmasına öz münasibətini dərhal və birmənalı şəkildə müəyyən edə bilmədi. Bunun əsas səbəblərindən biri Cənubi Qafqazda yeni yaradılan dövlətə Azərbaycan adının verilməsi idi. Məhz bu səbəbdən İran Cənubi Qafqazın əksəriyyəti müsəlman və türk-azərbaycanlı əhali-sindən ibarət toplumunu təmsil edən milli qüvvələri öz dövlət maraqlarının təhdid mənbəyi hesab edərək, AXC ilə diplomatik əlaqələr qurmaqdan çəkindi.

Müstəqilliyin ilk illərində İran-AXC siyasi münasibətləri. Müstəqilliyini elan edən AXC-nin xarici siyasət strategiyasının əsasını qonşu dövlətlərlə sülh şəraitində yaşamaq, onların suverenliyinə və ərazi bütövlüyünə hörmətlə yanaşmaq təşkil edirdi. “İstiqlal bəyannaməsi”ndə qeyd edildiyi kimi müstəqil və qonşu dövlətlərlə qarşılıqlı münasibətlərin qurulması zərurəti prinsipləri AXC-dən cənub qonşusu İranla normal münasibətlərin yaranmasını tələb edirdi. Qonşu Türkiyə dövlətindən fərqli olaraq, İran AXC-nin müstəqilliyini ilk gündən müsbət qarşılamamış və etirazını bildirmişdi. Azərbaycanı müstəqil bir dövlət kimi tanımaması İranın Azərbaycana qarşı siyasi mübarizəsi kimi də başa düşülürdü. Əslində belə mürəkkəb tarixi dövrdə İranın daxili və xarici siyasəti də sabit deyildi. İran regionda geosiyasi maraqlarına cavab verən yeni dövlətlə əlaqələr qurmaq əvəzinə, düşmənçilik mövqeyini seçdi.

Azərbaycanın müstəqilliyinin qəbul edilməsi ilə bağlı İranla münasibətlərin qurulmasına ilk cəhd İstanbulda atıldı. 1918-ci ilin iyul ayında regiondakı siyasi vəziyyətlə bağlı Mərkəzi Avropa İttifaqı ölkələri (Almaniya, Avstriya-Macaristan, Osmanlı, Bolqarıstan) ilə müstəqilliyini yeni elan etmiş Qafqaz respublikalarının (Gürcüstan, Azərbaycan, Ermənistan, Dağlılar İttifaqı) İstanbulda beynəlxalq konfransı keçirilirdi. Konfransın Azərbaycanın siyasi həyatında mühüm əhəmiyyət kəsb etdiyini nəzərə alan M.Ə.Rəsulzadə 1918-ci ilin iyun ayında konfransda iştirak etmək üçün özünün sədrliyi ilə Xəlil bəy

Xasməmmədov, Aslan bəy Səfikiürdski və digər məsləhətçilərdən ibarət diplomatik heyətlə İstanbula gəldilər. Azərbaycan İstiqlaliyyət Bəyannaməsinin tam mətni İstanbulda olan bütün səfirliklərlə yanaşı İranın İstanbuldakı konsulluğuna da göndərilmişdi. Rəsulzadə İran səfirinə 1918-ci il mayın 30-da bir məktub yazaraq Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabinetinin Sədri Fətəli xan Xoyskinin imzaladığı Azərbaycan Respublikasının yaranmasını elan edən bəyannaməsinin bir nüsxəsini məktuba əlavə etmişdi. İran konsulluğu Azərbaycanın İranın tərkib hissəsi olduğunu iddia etdiyi və “Azərbaycan” adlı müstəqil dövləti tanımadığını bildirdiyi əlavə bir vərəqlə birlikdə bəyannaməni geri qaytardı [1, siy. 10, iş 3, v.17]. Bu hadisədən təsirlənən M.Ə.Rəsulzadə bir neçə gün sonra İstanbuldan Bakıya xarici işlər naziri Məmməd Həsən Hacinskiyə göndərdiyi məktubunda İran konsulunun hərəkətindən təsirlənərək yazır “İran konsulluğu ayrıca bir kağız yazıb bildirdi ki, onlar Azərbaycan adında dövlətin müstəqilliyini tanımırlar. Xarici işlər nazirliyindən öyrəndim ki, o, nota verib Azərbaycanın guya İranın ayrılmaz bir hissəsi olduğunu bildirmişdir, ona görə də bizim müstəqilliyimizin əleyhinə çıxış edir” [2, siy. 10, iş 154, v.17].

1918-ci il sentyabrın 28-də İstanbula ikinci diplomatik heyətin başçısı kimi gələn Əlimərdan bəy Topçubaşovun qarşısında duran konkret vəzifə Azərbaycanın müstəqilliyinin tanınmasına nail olmaq idi. Əlimərdan bəy xarici ölkələrin İstanbuldakı diplomatik nümayəndələri ilə görüşü zamanı noyabrın 16-da İran konsulu Mirzə Mahmud xan tərəfindən qəbul edilir. Görüş zamanı Azərbaycanlı diplomat özünü “Qafqaz Azərbaycanının fəvqəladə səlahiyyətli səfiri” kimi təqdim edərək qəsdən “Qafqaz” sözünü vurğulayır [6, 108].

İran ilə AXC arasında diplomatik münasibətlərin qurulmasında ilk addımların atılması. İran hökuməti ilə diplomatik münasibətlər qurmağa xüsusi önəm verən Azərbaycan hökuməti 1918-ci il sentyabrın 12-də İrana nümayəndə heyəti təyin etmək qərarına gəldi. Lakin İranın Azərbaycanla bağlı “başqa planları” olduğundan İran hökuməti nümayəndə heyətini qəbul etməyə hazır olmadığını bildirdi [8, 60]. Dövlətin “Azərbaycan” adlanmasını qəbul etməyən İran hakim dairələri AXC ilə hər sahədə bərabərhüquqlu münasibətlər qurmaqdan çəkinirdi. Lakin mövcud siyasi şəraitdə Azərbaycanın regiondakı qonşu dövlətlər ilə siyasi-iqtisadi əlaqələr qurması onun müstəqilliyinin tanınmasında mühüm rol oynayırdı. 1919-cu ildən başlayaraq İran ilə AXC arasında ikitərəfli münasibətlərin hüquqi əsaslarının yaradılması və diplomatik-konsulluq səviyyəsində formalaşması zərurəti yarandı. Həmin ilin fevral ayında AXC İran hökuməti ilə danışıqlar aparmaq üçün Tehrana fəvqəladə diplomatik missiyanın göndərilməsini qərara aldı. Missiyanın mandatı 1919-cu il mart 20-də hökumətin qərarı ilə təsdiq edildi. Missiyaya İsmayıl xan Ziyadxanov sədrlik edirdi. İsmayıl xan Ziyadxanov İrana səfəri zamanı Seyid Hadi Fərəx Mötə-səməssəltənə (XİN-də Rusiya üzrə idarə rəisi) ilə bir sıra əhəmiyyətli məsələlər üzrə ilkin danışıqlar aparmış, AXC-nin Tehranda diplomatik nümayəndəliyinin, habelə Təbrizdə, İranın sərhəd və mərkəzi məntəqələrində konsulluqların

yanarması məsələlərini müzakirə etmişdi. Görüş zamanı 14 maddədən ibarət müqavilə imzalanırsa da, müzakirə edilmiş məsələlər təzyiqlə məruz qalıb Azərbaycan hökuməti tərəfindən təsdiqlənmədi [3, siy. 1, iş 98. v.1].

İsmayıl xan Ziyadxanovun İrana səfəri zamanı imzalanmış müqavilənin AXC hökuməti tərəfindən təsdiq edilməməsi səbəbini İranın Tiflisdəki baş konsulu Müəzzəzüd-dövlə İran Xarici İşlər Nazirliyinə göndərdiyi raportunda geniş izahatla bildirmişdir: “Azərbaycan hökumət rəhbərləri imzalanmış müqavilələrə əhəmiyyət verməyib maddələri icra etməzlər. Hətta İsmayıl xan Ziyadxanov Bakıya qayıtdıqdan sonra Azərbaycanın hökumət rəhbərləri dövlətin maraqlarına uyğun olmayan müqavilələrin bağlanmasını qəbul etməyərək etirazlarını bildirdilər. Ona görə də, bağlanan müqavilənin icrasını məqbul hesab etməyərək İranın Bakıdakı konsuluna bildirdilər ki, İran dövləti AXC-ni rəsmən tanımadığı təqdirdə heç bir razılıqdan söhbət gedə bilməz” [5, 47]. Burada bir məqama da diqqət yetirmək lazımdır ki, İran müstəqilliyini tanımaqdan imtina etdiyi bir dövlətlə ikitərəfli müqavilələr bağlamaq ümidində idi.

Bundan sonra İrana qarşı tətbiq edilən qadağalar daha da sərtləşdi. Təkcə Bakı deyil, hətta Qafqaza çatdırılan İran poçtları bağlandı. Nəinki məmurlar, hətta baş konsul da heç bir bağlama və qəzet göndərə bilmirdi. Mövcud şəraitdə İranın Qafqazın yeni təsis edilmiş dövlətlərini rəsmən tanımaqdan başqa yolu yox idi. Digər səbəb tamamilə İngiltərənin tabeliyinə keçən İranın beynəlxalq arenada nüfuzu getdikcə zəiflədiyindən Azərbaycanın müstəqilliyini tanımaq prinsipindən çəkinərək tanımaq yolunu seçməyə məcbur oldu.

Qafqaz Fövqəladə Heyətinin Azərbaycana diplomatik səfəri. İran hökumət nümayəndələri AXC ilə siyasi-diplomatik münasibətlərin qurulmasına tərəfdar olaraq və ilk növbədə iqtisadi-ticarət maraqlarını ön plana çəkərək kororanə tanımaq siyasətindən çəkinməyi məqsədə uyğun hesab edirdilər. Hər iki tərəf arasında ortaq cəhətləri müəyyən edərək baş verənlərə obyektiv yanaşmağa başladılar. Ümumiyyətlə, Qafqazın İran üçün geosiyasi əhəmiyyətini yaxşı anlayan İranın Tiflisdəki Baş Konsulu Müəzzəzüd-dövlə İran XİN-nə belə təklif irəli sürdü: “İran hökuməti, Qafqazla siyasi münasibətlərin yaxşılaşmasında və əhalinin haqlarının qorunmasında müvəffəqiyyət əldə etmək üçün Qafqazda yeni təsis edilmiş hökumətlərlə rəsmi şəkildə müzakirələr aparıb, bəzi lazımı müqavilələr imzalamalıdır. Dünyanın bütün kiçik və böyük dövlətləri Qafqaza hərbi və siyasi missiyalar göndərərək öz haqlarının qorunması və nüfuzlarının genişləndirilməsi üçün hədsiz işlər görürlər. İran dövləti yeni təsis edilmiş hökumətləri rəsmən tanımadığından Qafqazda nüfuzu və mövqeyi sarsılacaqdır. İran hökuməti həmin dövlətləri rəsmən tanıdığı halda hüquqları daim qorunacaq və gələcəkdə də baş verə biləcək hadisələrdən kənar qalacağıq. Qafqazda yeni təsis edilmiş hökumətlər süquta uğrasa da, yenə İran dövləti heç nə itirməyəcək. Əks təqdirdə əhalinin və dövlətin hüquqlarının qorunması imkansız olacaqdır” [5, 49].

Müəzzəzüd-dövlənin təklifindən sonra İran hökuməti regionda diplomatik fəaliyyətini genişləndirmək üçün 1919-cü il 12 oktyabr tarixli qərarı ilə yeni

təsis edilmiş Qafqaz respublikalarına İran dövləti tərəfindən heyət göndərilməsi barədə protokol hazırlandı. Protokolda qeyd edildiyi kimi Qafqaza göndəriləcək heyət əvvəlcə Azərbaycana, sonra isə Gürcüstan və Ermənistana səfər edəcək [5, 51]. Protokol tərtib ediləndən dərhal sonra Qafqazda yeni təsis edilmiş dövlətlərə heyətin göndərilməsinə dair lazımi tədbirlərin görülməsi üçün Müəzzəzüd-dövlə Tehrana dövlət kabinetinə çağırıldı.

İran Xarici İşlər Nazirliyinin Qafqaza ezam edəcəyi heyətin qarşısında İran-AXC arasında hazırlanmış müvəqqəti müqavilə əsasında dostluq münasibətlərinin yaranması üçün səy göstərmək, hər iki tərəf arasında müvəqqəti ticarət müqaviləsinin bağlanması ilə əlaqədar lazımi tədbirlər görmək, poçt və teleqraf əlaqələrində yaranmış problemləri aradan qaldıraraq beynəlxalq hüquq və qanunlar əsasında müqavilənin bağlanması kimi məsələlər dayanırdı.

İran hökuməti mövcud vəziyyətə və sadalanan amillərə əsaslanıb İranın iqtisadi və siyasi mənafehlərinin təmin edilməsi məqsədilə AXC ilə müzakirələr aparmaq üçün Qafqaza Fövqəladə Heyətin göndərilməsinə qərar verdi. Eyni zamanda heyətin ilk missiyası Qafqazın gərgin vəziyyəti haqqında hesabat hazırlayıb, burada yaşayan iranlıların, xüsusilə, tacirlərin və mühacirlərin vəziyyəti ilə maraqlanmaq idi. 1919-cu il noyabrın 26-da başda gənc diplomat Seyid Ziyaəddin Təbatəbai olmaqla, 14 nəfərlik Fövqəladə Heyət Qafqaz Merkuri şirkətinə məxsus Vyatka gəmisi ilə Ənzəlidən yola düşüb ertəsi gün Bakıya çatdı. 1919-cu il dekabrın 5-də Fövqəladə Heyətin gəlişi ilə Azərbaycan-İran konfransı açıldı və başlanmış danışıqlar xüsusi komissiyalarda (siyasi-hüquq, gömrük-ticarət-tranzit, poçt-teleqraf) davam etdirildi.

Azərbaycan Respublikası ilə İran arasında gedən 5 aylıq diplomatik danışıqlar 1920-ci il martın 20-də bir sıra sazişlərin-teleqraf, ticarət-gömrük, poçt sazişlərinin və konsul konvensiyasının qəbulu ilə başa çatdı. Hər iki ölkə arasında imzalanmış sənədlər içərisində ən əhəmiyyətli İran şahənşahlığı və AXC arasında imzalanmış Dostluq Müqaviləsi oldu. Bu müqaviləyə əsasən İran AXC-nin istiqlalıyyətini təntənəli surətdə rəsmən tanıdı [4, siy.1, iş 67 v.2-3]. Müqaviləni AXC Nazirlər Şurasının sədri Nəsim bəy Yusifbəyli və İran Fövqəladə Heyətinin rəhbəri Seyid Ziyaəddin Təbatəbai imzaladı. Novruz bayramı günü Azərbaycan Cümhuriyyətinin rəsmi surətdə tanınması və ilk dəfə olaraq Tehrandə səfirliyin açılışı böyük təntənə ilə qeyd olundu. 1920-ci il aprelin 1-dən AXC-nin Təbrizdə baş konsulluğu, Rəştədə konsulluğu, Məşhəddə vitse-konsulluğu fəaliyyətə başladı.

Qafqaz Fövqəladə Heyətin qarşısına qoyduğu vəzifələrdən biri də Azərbaycanla siyasi münasibətləri qaydaya saldıqdan sonra Gürcüstan və Ermənistanda da lazımi görüşlər keçirib müqavilələr bağlamaq idi. Lakin İran ilə AXC arasında aparılan müzakirələr uzun çəkdiyindən və 1920-ci ildə bu cümhuriyyətlər bolşeviklər tərəfindən işğal edildiyindən bu missiyanı həyata keçirmək mümkün olmadı.

Nəticə. İran-AXC siyasi münasibətlərini əks etdirən müxtəlif xarakterli məhdud sayda mənbə və ədəbiyyatın nəzərdən keçirilməsi zamanı alınan

nəticələri belə xülasə etmək olar ki, AXC-nin müəyyən etdiyi xarici siyasət strategiyasının 4 əsas prinsipindən biri məhz qonşu İran dövləti ilə siyasi, iqtisadi və mədəni münasibətlərin qurulmasına doğru yönəlmişdi. Lakin İranın ilk gündən AXC-ni rəsmən tanımaqdan imtina etməsi, yeni müstəqil dövlətin İranla siyasi, iqtisadi və ticarət əlaqələrini tənzimləməkdə çətinliklər yaratdı. Bu çətinliklərə baxmayaraq AXC İranla siyasi-diplomatik əlaqələr qurmaqda qərarlı idi. İran tərəfinin müqaviməti səbəbindən bu ölkəyə nümayəndə heyətini yalnız 1919-cu ilin yazında göndərmək mümkün oldu. Danışıqlar zamanı İran-Azərbaycan rəsmiləri arasında 14 maddəlik müqavilə imzalandı. İran müstəqilliyini tanımadığı bir ölkə ilə bir sıra ikitərəfli məsələləri həll etmək üçün danışıqlar aparıb müqavilə bağlasa da, bu heç bir nəticə vermədi. İran AXC-ni rəsmən tanımadığından müzakirə edilmiş məsələlər AXC tərəfindən təsdiqlənmədi.

Bir müddət sonra Azərbaycandan iqtisadi-ticari asılılığın daha geniş olduğunu anlayan İran danışıqlar aparmaq üçün Azərbaycana Fövqəladə komissiya göndərdi. Beynəlxalq aləmdə baş verən hadisələri diqqətlə izləyən İran AXC-ni rəsmən tanımağa tələsməsə də, nəticədə milli maraqlar daha üstün olduğundan AXC-ni de-yure tanıdı.

ƏDƏBİYYAT

1. Azərbaycan Respublikası Dövlət Arxivinin (ARDA) 894 sayılı AXC Daxili işlər nazirliyinin fondu
2. ARDA 894 sayılı –AXC Daxili işlər nazirliyinin fondu
3. ARDA 970 sayılı – AXC Xarici işlər nazirliyinin fondu
4. ARDA 970 sayılı – AXC Xarici işlər nazirliyinin fondu
5. ADR-İran diplomatik münasibətləri Qafqaz Fövqəladə Komissiyasının sənədləri işığında (1919-1920-ci illər). - Bakı: Şərq-Qərb, - 2017. - 392s.
6. Əlimərdan bəy Topçubaşov. İstanbulda diplomatik görüşlər (Azərbaycan Respublikasının fövqəladə və nazirinin qeydləri). 1918-1919-cu illər. - Bakı: Aspoliqraf, - 2018. - 368 s.
7. Həsənli C. Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin xarici siyasəti (1918-1920). - Bakı: "Garisma" MMC, - 2009. - 576 s.
8. Mustafayev V. Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti-İran münasibətlərinin ideoloji "problemləri"// Azərbaycan Demokratik Respublikasının 100 illiyinə həsr olunmuş "Şərqi ilk demokratik respublikası" mövzusunda Elmi Konfransın materialları. - Bakı: Papirus NP, - 2019, - 264 s.
9. Rüstəmov-Tohidi S. Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti-100. Müstəqilliyin çətin yolu (Məqalələr toplusu). - Bakı: ADU, - 2019. - 376 s.
10. بیات، کاوه، توفان بر فراز قفقاز، نگاه به مناسبات منطقه ای ایران و جمهوری آذربایجان، ارمنستان و گرجستان در دوره نخستین استقلال، 1918-1921، مرکز اسناد و تاریخ دیپلوماسی (وزارت امور خارجه)، تهران، وزارت امور خارجه، 1380، 458 ص
11. اذریشهر ضائی، رضا، هیئتفوقالعاده قفقازیه، اسناد و مذاکرات او قرداد های هیئت اعزامی ایران به قفقاز تحت سرپرستی سید ضیاء الدین طباطبائی، 1337-1338 (1919-1920م) ، مرکز اسناد و تاریخ دیپلوماسی، دفتر مطالعات سیاسی و بین المللی، تهران، وزارت امور خارجه 1379، 352 ص

ИЗ ИСТОРИИ УСТАНОВЛЕНИЯ ДИПЛОМАТИЧЕСКИХ ОТНОШЕНИЙ МЕЖДУ АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ ДЕМОКРАТИЧЕСКОЙ РЕСПУБЛИКОЙ И ГОСУДАРСТВОМ КАДЖАРСКИМ ИРАНОМ

Севиндж ДЖ.МАММЕДОВА

РЕЗЮМЕ

Статья посвящена истории дипломатических отношений между Азербайджанской Демократической Республикой и Каджарским Ираном. Одной из основных задач, стоящих перед АНР, было добиться признания независимости со стороны мировых государств. В этом вопросе особое значение придавалось созданию политических и дипломатических отношений с соседними государствами, в том числе и с Ираном. Однако Иран выступал против возникновения республики под названием Азербайджан на Южном Кавказе. В статье подробно исследованы политические отношения между Ираном и АDR со дня объявления независимости республики до ее падения.

Ключевые слова: Азербайджанская Демократическая Республика, Каджарский Иран, дипломатические отношения, Договор о дружбе

ABOUT THE HISTORY OF ESTABLISHING DIPLOMATIC RELATIONS BETWEEN QAJAR IRAN AND THE AZERBAIJAN DEMOKRATIC REPUBLIC

Sevinj J.MAMMADOVA

SUMMARY

The article is dedicated to the history of diplomatic relations between the Azerbaijan Democratic Republic and Qajar Iran. From the first day of its declaration of independence, one of the main tasks of ADR was to achieve the recognition of its independence by the states of the world. In this regard, special attention was paid to the establishment of political diplomatic relations with neighboring countries, including Iran. However, Iran protested against the establishment of a state named after Azerbaijan in the South Caucasus. The article deals with political relations with Iran from the day of the proclamation of the ADR until its collapse.

Keywords: Azerbaijan Democratic Republic, Qajar Iran, diplomatic relations, Friendship Treaty